

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Novæ Observationes Et Additiones Ad A. R. P. D. Bartholomæi Gavanti Congreg. Cleric. Regul. S. Pauli ac Sac. Rit. Congregat. Consultoris Commentaria In Rubricas Missalis Et Breviarii Romani

Adjectis Summorum Pontificum & Sac. Rit. Congreg. Decretis usque ad
præsens emanatis

Complectens I. & II. Partem Commentariorum Gavanti in Rubricas Missalis
- Cum Præfatione seu Præmonitione necessaria Bibliopolæ ad Lectorem

Merati, Gaetano Maria

Augustæ Vindellicorum, 1740

VD18 10783695-002

De Introitu, Kyrie eleison, Gloria in excelsis. VIII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40113

tom. 1 pag. 189. Grancolas de antiquis Liturg. pag. 477. Card. Bona lib. 2. cap. 5. & Natalis Alexander in sua Theologia Dogmatica & Morali lib. 2. art. 5. n. 6. qui pariter tractant de Responſione & cum Spiritu tuo, quam

Minister præbet Celebranti nomine omnium assistentium. Aliqua alia spectantia ad hanc salutationem dicemus quoque nos in Additionibus nostris, quas dabimus infra.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Tit. VIII. De Introitu, Kyrie eleison, & Gloria in Excelsis,

I. Rubr. n. 1. pag. 16. & Gavanti. ibid. col. 1. lit. r. *Introitus, vel quia &c.*) Cantus, qui ad exordium Missæ usurpatur ab Ecclesia, communiter appellatur Introitus: quia per eum introitur ad Officium Divinum, ut volunt Amalarius lib. 3. de Ecclesiasticis Officiis cap. 5. Alcuinus lib. de Divinis Officiis, & vetus quidam Anonymus in expositione totius Missæ ex concordia Scripturarum Divinarum, quæ teste Card. Thomaſio in Disquisitione præmissa antiquis libris Misſarum, extat in Ordine Romano MS, Bibliothecæ Vallicellanz.

II. Gavanti. pag. 16. col. 1. ead. lit. r. *Dicitur Antiphona.*) Cur Introitus appelletur *Antiphona*, non dicit Gavanti: ratio tamen ea est, ut ostendatur genus modulationis, nempe alternus cantus: *Antiphona* enim, teste Isidoro lib. 6. Originum, cap. 19. ex Greco interpretatur vox reciproca, duobus scilicet Choris alternatim psallentibus. Hinc Romani Ordines, Antiphonaria, & Auctores Ecclesiastici vocant *Antiphonam* ad Introitum.

Ejus institutio non est antiquior Cælestino I. Pontifice: optimè enim laudatus Thomasius ostendit, ante Cælestini tempora ordinem Misſarum in Occidente à Lectionibus incepisse: & quamvis contrarium ex Augustino lib. 2. Retract. cap. 11. videatur inferri, nihilominus Augustinum eo loci non intelligendum esse de Introitu Missæ, optimè probat eruditissimus Cardinalis ibidem. Primus itaque Cælestinus hunc Antiphonæ concentum ad Missæ Introitum instituit: etenim in veteri Catalogo Romanorum Pontificum, edito ab Henichenio, & Papebrochio, 1011.

1. *Menſis Aprilis*, hæc leguntur de Cælestino: *Hic fecit, ut Psalmi centumquinquaginta deberent ante Sacrificium psalli; quod non fiebat, nisi tantum Epistola Pauli Apostoli, & Sanctum Evangelium: & sic Missæ celebrabantur.* Eadem testantur liber Pontificali, Walafridus Strabo, Honorius, Micrologus, Berno, Amalarius, & quotquot veteres à his rebus scripserunt. Putat autem idem eruditissimus Cardinalis, Cælestinum id Ritum Antiphonæ mutuatum fuisse ab Ambrosio Mediolanensi Episcopo, qui idem modulationis genus ab Orientibus dudum acceperat. Porro Gavanti hic, & Genebradas lib. de Apostolica Liturgia cap. 17. contendunt, ante Cælestinum Psalmos in Introitu Missæ fuisse cantatos; quod ex Dionysio Areopagita lib. de Ecclesiast. Hierarchia cap. 3. & Cassiano, probare se posse confidunt, sed utrumque Scriptorem, suppressio tantum Gavanti nomine impugnat Eminentissimum Bona lib. 2. cap. 3. num. 1. nam & Dionysii Areopagitz opera apud ipsum Eminentissimum Auctorem, necnon apud alios Doctissimos Scriptores valde dubia sunt, nec eorum eidem Dionysio Areopagitz, & Pauli Apostoli prædicatione ad Fidem converso, asseruntur. Cassianus verò lib. 2. Institut. cap. 13. & lib. 3. cap. 5. Missam sumit per Hora Canonica, seu pro cursu Divini Officii; ut etiam præter laudatum Cardinalem asserit, & probat Edmundus Martene in suo eruditissimo Commentario ad Regulam S. Benedicti cap. 17. ubi confirmat talem Missæ acceptionem etiam auctoritate Concilii Athenensis, in cujus Can. 30. hæc habentur

Hyp

Hymni matutini, vel vespertini, diebus omnibus decantentur, & in conclusione matutarum, vel vespertinarum Missarum, post Hymnos capitella de Psalmis dicantur. Ex quibus liquet, auctoritatem Cassiani nihil suffragari sententiae Genebrardi, & Gavanti: quia revera citatis locis non sumit Missam pro Sacrificio Eucharistico, sed pro Horis Canonicis, seu pro Monachorum conventu ad Divinum Officium persolvendum.

III. Gavant, pag. 16. col. 2. ead. lit. r. Quia quando Introitus incipit à primo versu Psalmi &c.) In Antiphonis, quibus incipitur Missa Introitus, regula certa est, quae etiam expressè traditur in quodam codice MS. Archivi Canonico S. Petri: & quotiescunque Introitus desumitur ex aliquo Psalmo, idem ipse Psalmus inchoatur post Introitum ipsum: & sic revera servatur in quovis Introitu Missalis, exceptis quatuor Missis, quae recentiori tempore aptatae sunt, scilicet Missa Transfigurationis Domini, Decollationis S. Johannis Baptistae, S. Francisci Xaverii, & S. Ignatii. In Missa quoque S. Ignatii ponitur *Gloriabuntur in te omnes*, qui est penultimus Psalmi 5. *Verba mea*; quando juxta praedictam regulam, ponendum esset initium ejusdem Psalmi *Verba mea*.

IV. Gavant, pag. 16. col. 2. ead. lit. r. Irregulares verò Introitus) Durandus lib. 4. Rational. cap. 5. & Gavantus hic, irregulares Introitus vocant eos, qui non ex Psalterio, sed ex Prophetis, aliisque Scripturae libris desumpti sunt; quorum nonnulla exempla à Gavanto, plura à Cardinali Bona producuntur citato cap. num. 3. Verùm his etiam addendi sunt illi, qui neque ex Scripturae excerpti sunt, quemadmodum censendi sunt illi: *Salve Sancta Parens: Gaudeamus omnes in Domino: Benedicite Sancta Trinitas: qui in Antiphonario Gregoriano non reperiuntur. Illud autem hoc loco non est praetermittendum, quòd quamvis in Antiphonario S. Gregorii omnes Introitus ex Psalmis juxta antiquum morem desumpti sunt; ni-*

hilominus aliqui nunc sunt ab illa regula recedentes, quos propterea Durandus lib. 4. cap. 5. Rational. vocat irregulares, ut *Puer natus est nobis*, in die Nativitatis Domini; *Viri Galilaei*, in die Ascensionis; *Spiritus Domini, &c.* in die Pentecostes; *Nunc scio verè*, in die S. Petri ad Vincula; *Stabant juxta Crucem*, in Festo septem Dolorum B. M. V. & alii pauci ex aliis Scripturis.

V. Gavant, pag. 17. col. 1. lit. f. *Gloria Patri additum est.*) Post Introitum olim integer Psalmus; nunc unus ejusdem Psalmi versiculus decantatur cum *Gloria Patri*, qui versus ab antiquis Patribus Hymnus glorificationis dictus est. Nicephorus lib. 9. Eccles. Historia cap. 24. ejus Auctorem facit Flavianum Monachum Antiochenum. Alii verò à Synodo Nicæna institutum asserunt: sed vetustiore esse, & ab Apostolis (ut hic observat noster Gavantus) traditum fuisse, demonstrat Baronius ad A. 325. & Card. Bona in lib. de Div. Psalm. c. 16. §. 6. Athanasii, & Basilii testimonio id probat. Cum enim Fideles ab initio Ecclesiae, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti baptizati essent, ipsis tribus personis hunc Hymnum glorificationis canere didicerunt: quare probabile est, ut doceat Henricus lib. 9. de Missa cap. 32. n. 1. in Ecclesia Graeca hunc usum coeptum esse à praedicto Flaviano Antiocheno, adjuvante Chrysostomo; & in Latina Ecclesia S. Hieronymum obtinuisse à Damaso Papa, ut in fine cujuscunque Psalmi diceretur; ut legitur in Vita S. Damasi Papae, & idem innuit Gavantus supra.

Cetera, quae spectant tum ad Introitum, tum ad *Gloria Patri*, videri possunt apud Card. Bona lib. 2. rerum Liturgicarum cap. 3. & alibi: ex quo excerpta sunt nonnulla, quae hic nos quoque tradidimus. Eruditissimè etiam de hac prima parte Missae dille- rit Hugo Menardus in suis doctissimis notis, & observationibus ad librum Sacramentorum S. Gregorii Papae p. 3. Praeter duos allegatos praecclarissimos Auctores, egregiè quoque

quoque discurrunt de Missæ Introitu Edmundus Martene de antiq. Eccles. Ritibus lib. 1. art. 3. Antonius Bellotte in suis observationibus à pag. 372. usque ad p. 375. Grancolas de antiquis Liturg. à pag. 457. usque ad pag. 464. Claudius de Vert, & Petrus Le Brun uterque 1. tom. suorum operum Liturgicorum.

VI. Gavant, post Rubr. n. 2. pag. 17. col. 1. lit. u. *Invenitur in Liturgiis S. Jacobi, & S. Marci.*) Non solum in præfatis Liturgiis Jacobi, & Marci, sed etiam Basilii, & Chrysostomi reperitur prædicta precatio *Kyrie eleison*, quæ cum græca vox sit, significat *Domine miserere*. In Liturgia Jacobi multoties repetitur tam à Celebrante, quàm à Populo, dum in eadem legitur -- Post Lectionem, & Doctrinam, Diaconus dicit, *dicamus omnes Kyrie eleison, &c.* Populus dicit ter *Kyrie eleison*. Item Diaconus Collectam Catholicam, & universalem facit: *In pace Dominum oremus.* Populus, *Kyrie eleison*. Item Populus ter *Kyrie eleison*. Item Populus duodecies *Kyrie eleison*. -- Similia leguntur in Missa Marci, Basilii, & Chrysostomi: & Basilii ipse de hac præcatione, quam Græci Litaniam appellant, disserit scribens ad Neocæsarienses, Græci, & Ambrosiani multum frequentant ad Horas hanc invocationem *Kyrie eleison*; & in Missa Ambrosiana reperitur in tribus locis, nimirum post Hymnum *Gloria in excelsis*, post Evangelium, & in fine Missæ: in Missa verò Romana, dicitur novies post Introitum, ut præscribit superiôr Rubrica, alternatim cum Ministro, id est ter *Kyrie eleison*, ter *Christe eleison*, & ter *Kyrie eleison*: ter, ut notat Gavantus ex D. Thoma, dicitur ad Patrem, ter ad Filium Christum, ter ad Spiritum Sanctum: sed cur dicatur ter *Kyrie eleison* ad Patrem, & iterum ter ad Spiritum Sanctum, ratio est, quia Pater, & Spiritus Sanctus sunt ejusdem tantùm naturæ: ad Filium verò dicitur ter *Christe eleison*: quia Filius quamvis sit ejusdem naturæ Divinæ

cum illis, est tamen & alterius substantiæ, seu naturæ, nempe humanæ, quam assumpsit, & secundum quam unctus est à Deo oleo lætitiæ præ confortibus suis, non oleo visibili, sed invisibilis Divinitatis plenitudine: & ideo *Christus*, id est *Unctus* vocatur. Cuius unctionis redundantia, & effusione, hominis misertus est (quem latrones spoliatum & vulneribus confossum, semivivum reliquerant) plagas ejus oleo gratiæ suæ perfundendo, & curando. Rursus quare in Missa decantetur novies dicta precatio, alias rationes adducant etiam Durandus in *suâ Rationali*. lib. 4. cap. 12. necnon Illustrissimus Hieronymus Crispi Ravennæ Archiepiscopus in sua erudita Dissertatione *Mysterium Evangelicæ legis, &c.*

VII. Gavant, post Rubr. n. 2. pag. 17. col. 1. lit. u. *A Græcis Silvester ad Romanos transmissit.*) Quamvis Gavantus asseveret, inveniendò Radulpho Tungrensi, à Græcis ad Romanos Silvestrum dictam precationem transmississe; hoc tamen incertum est. Ambricius, Strabo, Micrologus, & alii ferè omnium Officiorum Ecclesiasticorum explanatores Gregorio Magno hoc tribuunt: sed multis Annis ante Sanctum Gregorium in Ecclesia Latina hujus precis institutionem usurpata fuisse constat; ut optime adnotat Gavantus hic ex Concilio 2. Valensii sub Felice IV. cap. 3. adeoque Annis centum, & quinquaginta circiter ante Gregorii ætatem: prædicti autem capitis, & Synodi verba hæc sunt -- *Quia tam in Sede Apostolica, quàm etiam per totas Orientales, atque Italia Provincias, dulcis, & nimiam salutaris consuetudo est intronmissa, ut Kyrie eleison frequentius cum grandi affectu, & compunctione dicatur: placuit etiam nobis, ut in omnibus Ecclesiis nostris ista tam Sancta consuetudo, & ad Martinos, & ad Adissas, & ad Pesperas, Deo propitio intronmittatur.* -- Quapropter melius respondit idem Gregorius Magnus lib. 2. epist. 63. se Ceremonias antiquas Ecclesiæ Romanæ conservare, non autem à Græcis

accipere: id quod etiam ex eo probat, quod apud Græcos dicitur *Kyrie eleison* à Populo; apud Latinos à Sacerdote: & quod Græci non interponant *Christe eleison*, ut Latini faciunt (& nos jam supra innuimus, & explicavimus) sed simpliciter dicant *Kyrie eleison*.

Non est autem mirum, ut alibi etiam adnotavimus, si Græco, necnon Hebræo idiomate utatur Latina Ecclesia in Sacris Mysteriis peragendis, sicut facit, profereudo has voces hebraicas -- *Amen* -- *Alleluja* -- *Sabaosh* -- *Osanna*: id enim ita institutum est, ut ostendatur, unam esse Ecclesiam, quæ ex Hebræis, & Græcis primùm, deinde ex Latinis coadunata est: vel quia Mysteria nostræ Fidei, & Sacra Liturgia, ut alibi satis indicavimus, tribus hisce linguis ab Apostolis, eorumque immediatis successoribus consecrata, vel saltem celebrata fuerit: quæ quidem linguæ in Titulo Crucis quemadmodum consecratae sunt; & sicut cruentum Christi Sacrificium tribus hisce principalioribus linguis omnibus nationibus fuit manifestatum; ita congruum omnino est, ut etiam in ejusdem Salvatoris Sacrificio incremento celebrando, easdem tres principales linguas adhibeat Ecclesia.

Agunt de prædicta deprecatione valde eruditè Card. Bona lib. 2. cap. 4. n. 1. Menardus loc. supracit. pag. 5. Edmundus Martene lib. 1. de antiq. Eccles. Ritibus c. 4. Stephanus Durandi de Ritibus Ecclesie lib. 2. cap. 13. Antonius Bellotte in suis observ. pag. 375. Perrus Le Brun tom. 1. pag. 164. Grancolas de antiq. Liturg. pag. 464. & Claudius de Vert in 1 tom.

VIII. Gavant, post Rubr. n. 3. pag. 17. col. 2. lit. u. *Ut autem dicatur in Missa, constituit Telesphorus.* Anastasius in Vita S. Telesphori ait, ipsum constituisse, ut ante Sacrificium diceretur Hymnus Angelicus, de quo hic Gavantus, hoc est, *Gloria in excelsis Deo, & in Terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Hæc prima hujus Hymni verba

& Cælo ad nos Angelorum Chorus invexit; & ideo, ut bene noster Auctor, Hymnus Angelicus dicitur est. Cætera autem, quæ recitantur in eodem Hymno, à quo addita fuerint, multiplex est Auctorum sententia, quos refert Gavantus hic. Quidam Telesphorum, qui Anno 126. Romanæ suscepit regimen Ecclesie, eorum Auctorem faciunt, ejusque sententia, ut innuit Gavantus, est Innocentius III. loco ab eo citato, & alii, quibus addi potest etiam Sigebertus in Chronico. Sed hanc opinionem rejicit Cardinalis Bona lib. 2. rerum Liturgicarum cap. 4. quia Auctor libri Pontificalis nequaquam asseverat Telesphorum ea verba addidisse; sed tantum constituisse, ut ante Sacrificium Hymnus diceretur Angelicus: & tunc forsitan, ait Bona, verba tantum Evangelica in usu erant, sicut extant in Liturgia Jacobi; non verò integer Hymnus. Observat etiam idem Eminentissimus Auctor, tempore S. Athanasii jam in usu fuisse, cum hic libro de Virginitate verus finem de præfato Hymno mentionem fecerit his verbis -- *Hymnumque dicito Gloria in excelsis Deo, & in Terra pax hominibus bonæ voluntatis, laudamus te, benedicimus te, adoramus te, &c.* & quæ sequuntur: unde concludit, PP. Concilii IV. Tolletani circa Annum 633. celebrati, & allegati etiam à Gavanto, cautiùs locutos esse, qui Can. 12. ajunt: *Reliqua, quæ sequuntur post verba Angelorum, Ecclesiasticos Doctores composuisse, quicumque illi fuerint.*

IX. Gavant. post Rubr. n. 3. pag. 17. col. 2. ead. lit. u. *Symmachus præterea jussit, &c.* Ex supradicto Anastasio habemus pariter, juxta Gavanti nostri sententiam, Symmachum constituisse, ut omni die Dominico, & in Natalitio Martyrum, Hymnus diceretur Angelicus. Antea siquidem tantum in Missa nocturna Nativitatis Dominicæ cantari solebat ex Telesphori Decreto; si vera sunt, quæ Sigebertus in Chronico, & Innocentius III. loco à Gavanto supra citato

tato tradit: sed, ut mox diximus, tempore Telephori verba tantum Evangelica in usu erant: Constitutum vero Symmachi ad totum præfatum Hymnum extenditur; quia, ut superius ostendimus, jam antea compositus erat: quapropter rejiciendi sunt illi, qui talem Hymnum Symmacho adscribunt. Observandum tamen est, quod si Constitutum Symmachi ad omnes Presbyteros extendatur, dicendum est, S. Gregorium illud restrinxisse ad solos Episcopos: Missæ enim Ordinem in libro Sacramentorum describens, ait: *Item dicitur Gloria in excelsis Deo, si Episcopus fuerit, tantummodo die Dominico, sive diebus Festis; à Presbytero autem minimè dicitur, nisi in solo Pascha: quando verò Litania agitur, neque Gloria in excelsis Deo, neque Alleluja canitur.*

X. Gavant. pag. 18. col. 1. ead. lit. u

Quando in Officio dicitur Te Deum, &c.) In teligitur hæc regula, quando Missa dicitur correspondens Officio, in quo dicitur *Te Deum*: aliis, si diceretur Missa Conventualis talis diei v.g. in Vigilia Assumptionis, qua Missa conveniens tati diei est de Vigilia non verò de die infra Octavam S. Laurentii tunc in illa Missa Vigiliæ non est dicenda *Gloria*: quinimò si illa die diceretur Missa de S. Laurentio, licet corresponderet Officio, adhuc non diceretur *Gloria*: quia tali casu Missa esset in gradu Missæ Votive ut diximus in Titulo de Feria & Vigilia.

Quando autem dicendus sit hic Hymnus *Gloria in excelsis*, quando non, in Missis Votivis, tradit Gavantus hoc tit. ad n. 4. & satis superque diximus in Observationibus, & Additionibus ad easdem Missas Votivas.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Tit. IX. De Orationibus.

I. Rubr. n. 1. pag. 20. *Nisi facienda sit aliqua Commemoratio &c.)* De Commemorationibus faciendis in Duplicibus primæ, & secundæ Classis jam egimus supra in titulo de Commemorationibus. Nunc sese offert occasio tradendi aliqua de Commemorationibus, seu Orationibus dicendis in Festis Duplicibus majoribus, & minoribus. I. igitur dicimus, quod omnes illæ Commemorationes, & eodem ordine, quæ faciendæ sunt in Duplicibus primæ & secundæ Classis, debent fieri à fortiori, etiam in Duplicibus majoribus, & minoribus. Solum hic advertimus, quod si occurrant duo dies infra duas Octavas cum aliqua Dominica, in aliquo Festo Duplici: prima Oratio est dicenda de dicto Festo Duplici, secunda de Dominica, tertia de Octava digniori, & quarta de Octava minus digna. II. advertimus, quod in his Duplicibus sunt solitæ Commemorationes de Festis ma-

ioribus Adventus, Quadragesimæ, quatuor Temporum. III. debet fieri Commemoratione de Simplici Festo occurrente. Ulterius loco dicitur Oratio imperata à Summo Pontifice, vel Episcopo. Advertimus tamen cum Vinitore, quod non sunt laudandi illi qui in Festis Duplicibus solent addere Orationem pro infirmis, navigantibus &c. pro aliis privatis necessitatibus: consulti enim, qui Rubricas observare voluerit, dicunt, si omittis hujusmodi Orationibus, devotioni, vel occurrentibus necessitatibus ipso Sacrificio, quod offertur, necnon intentione actu mentis in ipso Memento, satisfacere non deat. Gerlacus Vinitor p. 1. tit. 9. in adventu.

II. Gavant. post Rubr. n. 2. pag. 20. *col. Tertia verò additur &c.)* In Missa de Festo Semiduplici, si nulla alia est faciendæ Commemoratio, dicuntur ultra Orationem Festivæ duæ Orationes &c. prout declarat Gavantus, & juxta temporum rationem, &